

„...fölvetett fővel a kellős középre...”

Jan Kuntur versei sokszoros kötésben

Mintha tükörbe néznénk *Jan Kuntur* legújabb kötetét olvasva. Vagyis pontosabb, ha tükrökről beszélek, s egy olyan teremről, melynek falain sok-sok tükör függ, s bár egyik sem torzít, mind kristálytisztább képet ad bármely mives velencei munkánál, vagy a szélcsendre dacosan felelő egész tónyi buborékmentes ásványvíznél (hadd éljek máris Kuntur olykor ironikus hangsúlyaival), mégis – valamennyi tükörkép más és más mutat. Nem csupán a költőről, ez, mondhatni, természetes, hiszen önarcképek és önvizsgálatok sorjáznak itt, megvallatva az idő történéseit és töréseit egyugyanazon arcon, ám ez vár az olvasóra is – belép a versterembe, körülnéz, és minden szögből más és más érzés keríti hatalmába; olykor vadidegennek érezve azt, akit e képek kapcsán meg kell éreznie – önmagát. Jan Kuntur második kötete tovább vezet bennünket abban a világban, ahol az identitás talán a legpontosabban tárul föl előttünk és bennünk; mindvégig jelen van a kapott-örökölt, ám folytonosan bővül a választott-szerzett élményekkel. S a kettő vagy összeadódik, vagy eltaszítja egyik a másikat. Számunkra ez teszi – ez is – roppant izgalmassá kötetét; a személyiség általi szűrés és a folyamat (lepárlás) hiteles ábrázolása.

A kötet címe csalókan őszinte: *Budapest, te újraélesztettél.* (Napkút Kiadó, 2020). Azt (is) gondolhatnánk, az újraélesztés egyet jelent a megtalált hazával, a vándorút végével, a létezés kiteljesítésével és a lélek kiteljesedésével – ám a kötet tartalmába mélyedve egy korántsem véget ért utazás képeit ismerhetjük meg. S ez természetes, hiszen a költészet maga mindig egyet jelent az utazással; a külső s belső tájak egymásra vetített soha véget nem érő kalandjával. Ezért csalóka amúgy az identitás elköteleződését keresni, kiemelni a költészetben, számon kérni, s nem ritkán példaként állítani azt – hiszen a költészet mindig egyet jelent a szabadság élményének keresésével, s a szabadság teljességéhez képest az identitás csak ritkán áll azzal azonos oldalon. A legkevésbé pedig akkor, ha arra hivatkozva korlátoznánk a szabadság kivívásának ősi jussát. Minderre, ennek végiggondolására bőven ad lehetőséget Jan Kuntur, hiszen úgy négyezer kilométerről, Perm városából, az Ural tájairól indult el hozzánk, új nyelvet, új szokásokat, új életet élni s tanulni. S hogy ezt milyen komolyan gondolja, az immár második köte-

te szinte minden egyes sorából szembeötlik. Mondhatni: vele együtt magunk is újragondoljuk, újra átvehetjük nyugatra vetett sorsunk emlékeit, rögzüléseit egy keletről, az ázsiai ősi gondolkodás – igaz: még eléggé széles – határvidékéről, a nem csupán természetközeli, de természetben élő ember szemszögéből nézve. Számára a kultúra ősi tartalma a hétköznapiok megélt valósága – innen szemléli a magyarság múltjának lenyomatait, s bizony, megszámlálhat s olykor könnyűnek találhat. Fentebb a hitelességre utaltam – nos, ez a lehető legpontosabb s legfontosabb tulajdonsága Kuntur versbeszédének.

Az indítás arcpirítóan egyenes beszéd. Célja felé Kelet-Magyarországról indul, már az első vers (*Kelet-Magyarország vonatablakkból*) felütésében önmagát is e tájba helyezi, mintegy érzékeltetve velünk azt – mi maradt benne, amit nem tud maga mögött hagyni. Amit lát, a táj tekintet-foglatatában, az maga a megelevenedett legenda: a vonat ablakából szarvas csapatra lesz figyelmes, akik őt nézik, „*Egyenest szemtől szembe / lélektől lélekig / ürvegek és falak akadály nélkül // Mintha hívnának kövessem őket / mint hajdanán Árpádot / új földet keresni / gazdagot vízben fűben // ... „s körbe karózzak maguknak / Buda kék csúcsait”*. S lapoznunk sem kell, az oldalpáron már az elért célt idézik a követő vers (*Budapesti stanzák*) szomorkás sorai: „*Ugyanaz a nincstelen vagyok / aki voltam / görnyedten ülök / a Zugló feliratú / oroszlán-címeres padon*”. Majd erőre kap, megküzd a kihívásokkal s beilleszkedéssel, „*Lázár lettem, ki leplét ledobta. / Szárnyalok, szitálok a Duna fölött.*”, de a dac meddig képes vinni az embert? „*Többé nem vagyok gladiátor*”, írja a kötet egyik meditatív versében (*Amfiteátrum*), s számunkra elsőként ütközik egymással a két fölfogás, a két identitás. „*Az utolsó kijózanító hideget / a régi római kori amfiteátrum köve adja át nekem / hátam uráli kövének / amely olyan sziklát ismert / amilyenekről itt sokan nem is álmodtak.*”

Talán igen, mondom én, de talán az Alpok sejlenek föl álmaikban, teszem hozzá. De követem, növekvő érdeklődéssel, a költő életének kihívásait, s tűnődéseit olyan helyzetekről, melyekben választania kellene, de maga sem érti, miért? Tényként fogalmazódik meg benne mégis ez: „*Kedves, rosszul vagyok – papírparázs a lélkem, / feketül, széthullik, de egybe’ van, / ... Kedves, rosszul vagyok – válaszáton a lélkem*”, olvassuk a panaszféle sóhajt, és szép sorban sorjázódnak elének a sorjázatlan képek. „*A leghétköznapibb magyar utcasarkon túl / morzsányi orosz nyelvű girosz / ... török-azeri-afgán akcentussal / ... enyéim / egyazon nemzedék / egyazon nagy sorsa*”. „*A lakosság örök körforgása a társadalomban / Örök inga oda meg vissza // Örök migránsok oszlopai*”. „*Végighajszoltam magam / a városon / mint szökött bakát / a vesszőfutáson*”. A képek mögött, vagy inkább azokon, jól látható a város és az ország, amelyben helyét keresi, s annak emlékeit, hagyományait, úgy is, mint közös emlékfoszlányokat. Ebből s így születnek a kötet nagy lélegzetű, hosszú versei, a líra s az epika határvidékéről – no de hát a kötet egésze is egyfajta határvidék mezsgyéit – völgyeit és hegyvidékeit – tapossa. A második „pillér” a kötetben (az elsőről, Amfiteátrum, már szóltam) az *Esztergom, avagy három sziluett* címet viseli. S egy hatalmas pannó a várost övező történelemről – annak minden színét szétszálazza s szövetté szövö,

hogy végül hatalmas kárpitként omoljon elénk-ránk, de belássunk hasítékaiba. Az epikus képek alapján akár monumentális filmre is álmodhatnánk a történetet – a legmegfelelőbb rendező a feladatra Cecil Blount DeMille lehetett volna, de hát a szerzőnk és ő elkerülték egymást. Amúgy, ha valaki félreértené, korántsem a ma már talán elavultnak ható romantikus képi ábrázolás miatt említem ezt, épp ellenkezőleg – vannak olyan emberi és isteni színjátékok, amelyekhez csak így, patetikus és elégikus epikával lehet-szabadna közelíteni. Ahogyan Jan Kuntur teszi ebben a versben, összefűzve a régi antik római kultúra emlékképeit az Árpád-kor hanyatlásának s a kereszteshadjáratok indulásának villámaival – s itt kell elhelyeznünk Kuntur értelmezésében a magyar állam alapítását, a kereszténység fölvételét, s magát a kereszténységet. Hogyan indult, hová jutott, merre tart, s ha tart, megtartó-e? S fölteszi azt a kérdést maga is, amely történelmünk máig tartó ütközőpontjainak egyike: „*Elérted-e a boldogságot s a nyugalmat / A fülledt latin istállóban nem sorvadnak-e el / a puszta ürömfüüllatú szeleihez szokott / hosszú szarvú szürke csordáid?*” Majd a harmadik pillér a könyvben a *Praetorius* – a „címszereplő” a reneszánsz és a barokk közötti átmenet korának protestáns zeneszerzője, ám személye csupán újabb alkalom a szerzőnek arra, hogy az akár azonos gyökerű kultúrák egymásnak feszüléséről szólhasson. S a zenéről, mint a lélek meglehet egyetlen menekülési útvonaláról a folytonos háborúk világából.

A kötet záróakkordja már nem ennyire egyértelmű. Sok, hasonló erősségű vers követi egymást, de persze meg kell találnunk a megfelelő súlypontot ahhoz, hogy kijelentsük: az utazásnak sem a kötetben belül, sem azon túl messze nincs vége. A belső nyugtalanság tovább hajtja a szerzőt, az ír nevek misztikus tartalmain tűnődik, az Égei-tenger kóbor szigeteit nevesíti, nem lelve békére Ithakájában, s hogy miért, ezt kutatja hátra pillantva. S amit lát, megosztja velünk – értésünkre s értelmünkre bízva annak értelmezését. Három-négy megdöbbenő opusból lehet a leginkább összegyűrni e versvilág s versbeszéd tanításait. Az egyik a *Levél Apámanak*, ez egyszerre kibeszélése egy elmaradt találkozásnak, ám közel visz bennünket ama gazdasági-politikai szovjetország összeomláshoz, mely tíz- és tízmilliók életét tette nehezzé, nem egyszer kilátástalanná, s rakott olyan súlyt a fiatalabb generációk vállára is, amit mindmáig elviselhetetlennek érez oly sokuk. A levél utolsó soraiban a szerző is ezt személyesíti meg, majd mellé emeli búcsúszavait, egyfajta gyónását (*Mit mondhatnék még*), felnőve ebben a teljes gyónások leginkább (tartalmi közelítést alapul véve) orosz irodalmában honos legbenső (meg)merítkezéshez. Ám ha valaki az imént említett összeomlás kisemberi körülményeinek ábrázolása mögött a legcsekélyebb láthatatlan nosztalgia árnyát vélné fölsejteni, az rögvest szembe találja magát e sorokkal: „*Marhaátvevő / ahol normális embereket kiket közönyösen / vadásztak össze a törvények fojtóhurkával / melyeket azok nem fogadtak el*” (*Kéretlen emlékek a Szovjet Hadseregéről. 1980-as évek*). S hasonló keménységgel folytatódik: „*az első évben / ... tervszerűen és szenvedélyesen elállatiasították / szótlan engedelmes csordává változtatták*”, s így, a végső hangsúlyokig, „*mikor*

végre szabadultunk / ugyanezt a Ragályt / akarva-akaratlanul terjesztettük / az egész kitaruló egyhatodnyi területen / /.../ ahol a rendszer meggyengülése / nem az igazságosság-hoz vezetett / hanem a hatalom megragadásához / közbüntényesek és bűnre készek által / a törvényt megrabolók diadalához és győzelméhez”.

Ahogy az idézetekből is kiviláglik, Kuntur továbbra is (mint első könyve kapcsán írtam) amolyan „parnasszusi anyanyelven szól, ... úgy patakzik fel benne a vers, nemzete nyelvén, hogy annak mélyéből felsejlik egy egyetemese anyanyelv képe, íze, jelenléte”. Az arckép ez új merítésben tovább mélyül, olykor a prózavers keserűbb publicisztikát idéző hangjegyein zeng, mennydörög föl szava, de nem harag ez, sokkal inkább a bölcs megértés-elfogadás és a hiábavalóság fájdalmanak ütközőpontján állva írja a kor falára feljegyzéseit – de teszi úgy, mint aki sziklarajzokat vés az uráli szirtek elfeledett hegyi ösvényei mentén. Karcos, mély, erős vonásokkal, szertelen lendülettel. A tisztelet és hála szavai ezért a verseket fordító-átültető *Vándor Annának* is járnak, aki otthonos érzékkel közelíti a versek áthallásait, gondolatnyi metaforáit az orosz szimbolista költészet hangmolekuláihoz. De szerkesztői munkája is kiemelkedő – erős átkötésekkel szinte fölsejlik a versek háttérében az elhagyott, de elhagyhatatlan sziklás hegyvidék. Ahol talán majd valaki a messzi jövőben elhelyezi egy onnan négyezer kilométerrel nyugatabbra élő nemzet emléktábláját is, ezzel a felirattal: „*Olyan ország ez ahol réges-régen / Kipling ellenére és jóval előtte / először / találkozott Kelet s Nyugat / előbb életre-halálra / aztán halálra-életre / s így váltakozva egy évezreden át / míg egyetlen nemes noha extravagáns / ötvözötté olvadtak össze // Az országot egy hatalmas / hidrofűrész vágja ketté / hegyekre és völgyekre / és szárnyas népének / még csak sejtelve sincs szárnyaló mivoltáról*” (Még egy csöppet Magyarországról...)

S a táblán vélhetően az is ott lesz, hogy a verset Jan Kuntur, Perm szülötte szerzette, Budapesten.

(Jan Kuntur: Budapest, te újraélesztettél. Napkút Kiadó, 2020)